

*Åtgärdsprogram
för hotade arter*

April 2010

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

**Violgubbe och fjälltaggsvampar
i Norrtälje kommun**

Violgubbe och fjälltaggsvampar i Norrtälje kommun

Violgubbe

Koppartaggsvamp

Bröddtaggsvamp

Bitter taggsvamp

© Norrtälje Naturvårdsstiftelse 2010

Projektledare och författare: Magnus Bergström
Omslag: Violgubben är fotograferad norr om Bondängskärret i Vaddö socken 2008-09-23. Koppartaggsvamp, brödtaggsvamp och bitter taggsvamp är fotograferade i Stortjärnan i Fasterna socken 2009-09-04.
Foto: Magnus Bergström
Redigering och layout: Magnus Bergström
Tryck: Affärstryckeriet i Norrtälje AB 2010
Upplaga: 50 ex

Projektet har finansierats av Länsstyrelsen i Stockholms län inom ramen för *Åtgärdsprogram för hotade arter* (ÅGP).

Rapporten kan beställas från Norrtälje Naturvårdsstiftelse, Färsna gård, 761 73 Norrtälje eller laddas ner från hemsidan www.naturvardsstiftelse.se.

Rapporten bör citeras: Bergström, M. 2010: Violgubbe och fjälltaggsvampar i Norrtälje kommun. Norrtälje Naturvårdsstiftelse 2010:2.

Bakgrund

Länsstyrelsen i Stockholms län har gett i uppdrag till Norrtälje Naturvårdsstiftelse att göra en sammanställning av de fynd som är gjorda av rödlistade violgubbe (*Gomphus clavatus*) och fjälltaggsvampar (*Sarcodon* sp.) i Norrtälje kommun. Uppdraget har getts inom ramen för Åtgärdsprogram för hotade arter (ÅGP). Sammanställningen är utförd av Magnus Bergström.

Bakgrunden till uppdraget är att inventeringar av violgubbe och fjälltaggsvampar genomfördes i Norrtälje kommun under 2007 och 2008 inom ramen för ÅGP. Resultaten från inventeringarna visade att det finns relativt många lokaler med dessa arter i Norrtälje kommun. Huvuddelen av arternas förekomster i Stockholms län finns i Norrtälje kommun. Utöver fynden som gjordes 2007 – 2008 fanns det en hel del äldre fynd av arterna från kommunen. Det fanns således ett stort behov av att i ett dokument samla all kunskap om förekomster av dessa arter i Norrtälje kommun.

Violgubbe och de i Norrtälje kommun förekommande fjälltaggsvamparna är knutna till äldre örtrika granskogar på kalkrik mark som är präglade av det tidigare skogsbetet. Undantaget är motaggsvamp som växer tillsammans med tall. Violgubbe och många fjälltaggsvampar är hotade i hela Europa och för flera arter har Sverige en stor andel av den europeiska populationen och därmed ett särskilt bevarandeansvar. Svamparna uppträder i speciella och ofta hotade skogsmiljöer. Det främsta hotet utgörs av skogsavverkning. För mer information om violgubbe och fjälltaggsvampar hänvisas till *Åtgärdsprogram för bevarande av violgubbe* (Aronsson 2006) och *Åtgärdsprogram för bevarande av rödlistade fjälltaggsvampar* (Nitare 2006).

Metodik

Sammanställningen bygger i huvudsak på en genomgång av information i olika databaser. Från databaserna har utdrag gjorts för fynd av violgubbe och fjälltaggsvampar i Norrtälje kommun. Följande databaser har använts i projektet:

- ArtDatabanken - Observationsdatabas
- Artportalen - Rapportsystemet för växter och svampar
- Skogsstyrelsen - Skogens källa
- Länsstyrelsen i Uppsala län - Punktdatabas
- Norrtälje kommuns databaser
- Sveaskog
- Svenska kyrkan
- Holmen skog

I databaserna har de flesta fynden gjorts av Kjell Andersson, Gillis Aronsson, Johan Björklind Møllegård, Stefan Eklund, Michael Krikorev och Bo Törnqvist.

Information har även hämtats från de databaser från svenska herbarier som finns tillgängliga på internet (Naturhistoriska riksmuseet Stockholm, Fytoteket Uppsala universitet, Botaniska museet Lunds universitet och Göteborgs universitets herbarium).

Därutöver har kontakt tagits med personer som har kunskap om lokaler för violgubbe och fjälltaggsvampar i Norrtälje kommun. Följande personer har lämnat information:

Kjell Andersson, Skogsstyrelsen Norrtälje
Kristoffer Stighäll, Norrtälje
Ebbe Zachrisson, Uppsala
Hans Törnsäter, Trästa
Jan-Olov Björklund, Västernäs

All insamlad information har sammanställts i ett kalkylblad i Microsoft Office Excel 2007. För fjälltaggsvampar har alla rödlistade arter enligt både 2005-års lista och 2010- års preliminära lista tagits med i sammanställningen. Det innebär att motaggsvamp, som inte är rödlistad för tillfället, ingår eftersom den enligt den preliminära rödlistan för 2010 kommer att bli en rödlistad art. Den vanligt förekommande arten fjälltaggsvamp ingår inte i sammanställningen.

I kalkylbladet har informationen lagrats under följande rubriker – Lokal nr, Obs id, Nord-koordinat, Ost-koordinat, Datum, Kommentar observation, Observatörer, Biotop, Kommentar koordinat och källa, Källa och Uttag. Uppgifterna i kalkylbladet sorterades sedan först efter art och socken. Därefter har uppgifterna sorterats efter lokaler, vilket avser ett geografiskt avgränsat område t.ex. ett naturreservat eller ett namngivet område. Lokalerna har därefter i förekommande fall delats upp på dellokaler inom lokalen. Uppdelning på dellokaler har gjorts när det skiljer minst ca 50 m från närmaste annan lokal. Uppdelning på dellokaler har gjorts efter de angivna koordinaterna. Ingen dubbelinformation har sorterats bort utan sammanställningen i kalkylbladet presenterar alla uppgifter från källorna. Det förekommer alltså dubletter i sammanställningen som beskriver samma växtlokal.

Uppgifter som inte fanns lagrade i Artportalen - Rapportsystemet för växter och svampar har inlagts i denna databas av Magnus Bergström.

Resultat

Inledning

Sammanställningen har resulterat i att det för Norrtälje kommun har gjorts fynd av violgubbe samt sju av de i landet förekommande minst 13 arterna av fjälltaggsvampar. I tabellen nedan listas de arter som är funna i Norrtälje kommun.

<i>Svenskt namn</i>	<i>Latinskt namn</i>	<i>Rödlista 2005</i>	<i>Rödlista 2010</i>	<i>Förekomst i Norrtälje kommun</i>
Violgubbe	<i>Gomphus clavatus</i>	VU	VU	X
Koppartaggsvamp	<i>Sarcodon lundellii</i>	VU	VU	X
Brödtaggsvamp	<i>Sarcodon versipellis</i>	EN	EN	X
Bitter taggsvamp	<i>Sarcodon fennicus</i>	EN	EN	X
Skrovlig taggsvamp	<i>Sarcodon scabrosus</i>	VU	NT	X
Motaggsvamp	<i>Sarcodon squamosus</i>	-	NT	X
Blåfotad taggsvamp	<i>Sarcodon glaucopus</i>	VU	VU	X

Fjällig taggsvamp	<i>Sarcodon imbricatus</i>	-	-	X
Lundtaggsvamp	<i>Sarcodon joeides</i>	EN	EN	-
Lilaköttig taggsvamp	<i>Sarcodon fuligineoviolaceus</i>	EN	EN	-
Sammetstaggsvamp	<i>Sarcodon martioflavus</i>	VU	VU	-
Slät taggsvamp	<i>Sarcodon leucopus</i>	EN	EN	-
-	<i>Sarcodon lépidus</i>	-	-	-
-	<i>Sarcodon cfr "modéstum</i>	-	-	-

I sammanställningen listas totalt 365 fynd (inkl dubletter) av violgubbe och fjälltaggsvampar i Norrtälje kommun. Nedanstående tabell redovisar fynden fördelat på de källor som informationen har hämtats ifrån.

<i>Databaser</i>	<i>Datum för uttag</i>	<i>Antal poster</i>
ArtDatabanken - Observationsdatabas	2009-12-08	102
Artportalen - Rapportsystemet för växter och svampar	2009-12-17 2010-01-29 2010-02-03	149
Skogsstyrelsen - Skogens källa	2009-12-17	40
Länsstyrelsen i Uppsala län - Punktdatabas	2010-01-25	29
Norrtälje kommuns databaser	2009-10-01	5
Sveaskog	2010-01-28	0
Svenska kyrkan	2010-01-28	0
Holmen skog	2010-01-28	0
<i>Övrigt</i>		
Herbarier	2009-12-15	2
Information lämnad av personer	2010-01-18	38
	<i>summa</i>	365

Bearbetningen av sammanställningen har resulterat i en uppdelning av fynden på lokaler och dellokaler enligt nedanstående tabell. Totalt omfattar sammanställningen 157 lokaler med förekomst av violgubbe och fjälltaggsvampar. Om dellokalerna räknas med uppgår antalet till 232 st.

<i>Svenskt namn</i>	<i>Latinskt namn</i>	<i>Antal lokaler</i>	<i>Antal lokaler inkl dellokaler</i>
Violgubbe	<i>Gomphus clavatus</i>	91	130
Koppartaggsvamp	<i>Sarcodon lundellii</i>	43	69
Brödtaggsvamp	<i>Sarcodon versipellis</i>	11	17
Bitter taggsvamp	<i>Sarcodon fennicus</i>	4	5
Skrovlig taggsvamp	<i>Sarcodon scabrosus</i>	3	3
Motaggsvamp	<i>Sarcodon squamosus</i>	3	6
Blåfotad taggsvamp	<i>Sarcodon glaucopus</i>	2	2
	<i>summa</i>	157	232

Violgubbe

För violgubbe har sammanställningen resulterat i 91 lokaler. Antalet lokaler inklusive dellokaler uppgår till totalt 130 st. Flest antal lokaler är belägna i socknarna Edsbro (15 lokaler), Väddö (15 lokaler), Häverö (11 lokaler), Söderby-Karl (10 lokaler) och Länna (10 lokaler). Fynden har gjorts mellan 1887 och 2009. Av de 130 lokalerna inklusive dellokaler har 115 fynd gjorts efter år 1990. De vanligaste förekommande biotoperna är kalkbarrskog, gammal granskog och barrnaturskog.

Koppartaggsvamp

Av de rödlistade fjälltaggsvamparna är koppartaggsvamp vanligast med 43 lokaler (69 inklusive dellokaler). Flest antal lokaler är belägna i socknarna Väddö (14 lokaler) och Söderby-Karl (7 lokaler). Av de 69 lokalerna inklusive dellokaler har 67 fynd gjorts efter år 1990. De vanligaste förekommande biotoperna är kalkbarrskog, gammal granskog och barrnaturskog.

Brödtaggsvamp

Brödtaggsvamp förekommer på 11 lokaler (17 inklusive dellokaler). Flest antal lokaler är belägna i Häverö (4 lokaler) och Väddö (3 lokaler). Alla fynd är gjorda efter 1987.

Bitter taggsvamp

Bitter taggsvamp förekommer på 4 lokaler (5 inklusive dellokaler) med vardera en lokal i Fasterna, Gottröra, Häverö och Väddö socknar. Alla fynd är gjorda efter 2004.

Skrovlig taggsvamp

Skrovlig taggsvamp förekommer på 3 lokaler (3 inklusive dellokaler) i Häverö socken. Alla fynd är gjorda 2008 - 2009.

Motaggsvamp

Motaggsvamp förekommer på 3 lokaler (6 inklusive dellokaler) i Edsbro, Fasterna och Häverö socknar. Alla fynd är gjorda efter 1995.

Blåfotad taggsvamp

Blåfotad taggsvamp förekommer på 2 lokaler (2 inklusive dellokaler) i Häverö socken. Fynden är gjorda 2008.

Diskussion

Sammanställningen visar att det finns många lokaler för violgubbe och rödlistade fjälltaggsvampar i Norrtälje kommun. På kartan redovisas samtliga lokaler med dellokaler för violgubbe och rödlistade fjälltaggsvampar tillsammans med kalkhalten i jordarterna. Utbredningen i kommunen är i många fall koncentrerade till de områden som är kalkrikast i de norra och nordöstra delarna av kommunen. Ett färre antal fynd är gjorda i de mer kalkfattiga södra delarna av kommunen. Det finns emellertid flera fynd där kartan redovisar låga kalkhalter i jordarterna. Det kan bero på att kartan bygger på relativt få mätpunkter av kalkhalten. Redovisningen av kalkhalten i kartan bygger på data från Sveriges Geologiska Undersökning.

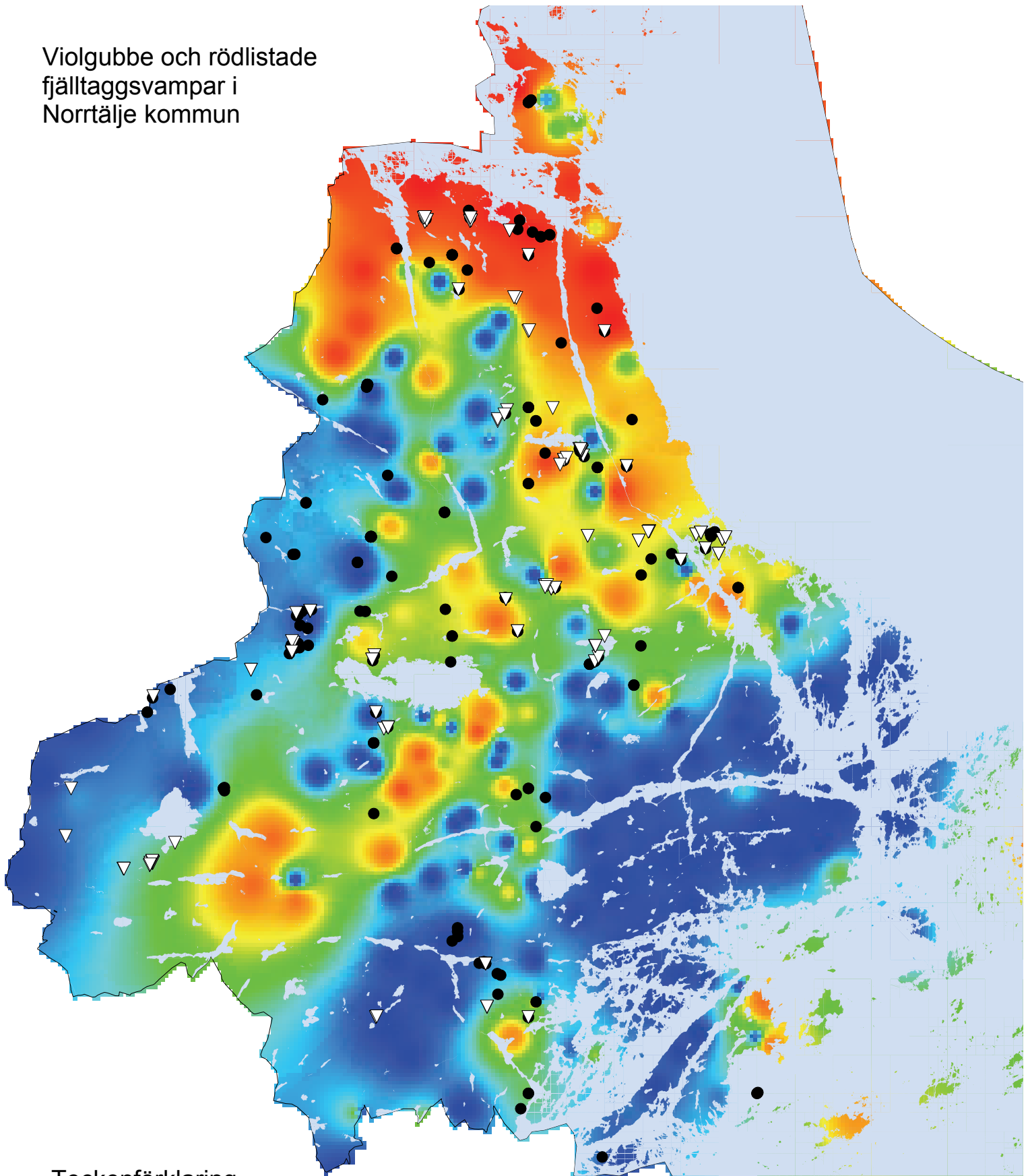
Arterna förekommer ofta tillsammans med varandra. Exempel på sådana områden är Stortjärnan i Fasterna socken med förekomst av koppartaggsvamp, brödtaggsvamp och bitter taggsvamp och Västernäs i Häverö socken med förekomst av violgubbe, koppartaggsvamp, brödtaggsvamp, bitter taggsvamp och skrovlig taggsvamp. På flera av lokalerna förekommer även flera andra rödlistade marksvampar som t.ex. i Stortjärnan där även raggtaggsvamp (*Hydnellum mirabile*) och brandtaggsvamp (*H. aurantile*) förekommer.

Litteratur

Aronsson, G. 2006: *Åtgärdsprogram för bevarande av violgubbe*. Naturvårdsverket.

Nitare, J. 2006: *Åtgärdsprogram för bevarande av rödlistade fjälltaggsvampar*. Naturvårdsverket.

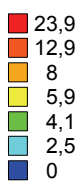
Violgubbe och rödlistade fjälltaggsvampar i Norrtälje kommun

Teckenförklaring

- Violgubbe
- ▽ Rödlistade fjälltaggsvampar

Kalkhalt i jordarter (% CaCO₃)

Rapporter utgivna av Norrtälje Naturvårdsstiftelse

- 1996:1 PARNASSIUS MNEMOSYNE inom Norrtälje kommun
- 1996:2 Inventering av utter (*Lutra lutra*) i östra och norra Uppland 1993-5
- 1996:3 Inventering av utter (*Lutra lutra*) i Uppland 1995
- 1997:1 Att rädda sänkta sjöar - En biologisk och juridisk handledning
- 1999:1 Effektiviteten hos olika typer av faunapassager avsedda för utter (*Lutra lutra*)
- 2000:1 Inventering av rödlistade skalbaggar och lavar i några ekområden i Norrtälje kommun
- 2003:1 Inventering av boknätfjäril (*Euphydryas maturna*) i Norrtälje kommun 2003
- 2004:1 Inventering av mnemosynefjäril (*Parnassius mnemosyne*) i Norrtälje kommun år 2003 och 2004
- 2005:1 Utvecklingen av Upplands utterpopulation under 1994-2004
- 2005:2 Inventering av asknätfjäril (*Euphydryas maturna*) i Norrtälje kommun 2005
- 2005:3 Inventering av mnemosynefjäril (*Parnassius mnemosyne*) i Norrtälje kommun 2005
- 2006:1 Inventering av asknätfjäril (*Euphydryas maturna*) i Norrtälje kommun 2006
- 2006:2 Inventering av mnemosynefjäril (*Parnassius mnemosyne*) i Norrtälje kommun 2006
- 2007:1 Metodutveckling av biologisk indikator i källmiljöer
- 2007:2 Inventering av asknätfjäril (*Euphydryas maturna*) i Norrtälje kommun 2007
- 2007:3 Inventering av mnemosynefjäril (*Parnassius mnemosyne*) i Norrtälje kommun 2007
- 2008:1 Landskapsekologisk plan för asknätfjäril (*Euphydryas maturna*) i Norrtälje kommun
- 2008:2 Inventering av mnemosynefjäril (*Parnassius mnemosyne*) i Norrtälje kommun 2008
- 2008:3 Inventering av asknätfjäril (*Euphydryas maturna*) i Norrtälje kommun 2008
- 2009:1 Fiskevårdsplan för Norrtäljeån 2008-2013
- 2009:2 Inventering av rödlistade kryptogamer i fem områden i Norrtälje kommun
- 2009:3 Gamla träd i kulturlandskapet
- 2009:4 Inventering av gölgroda (*Rana lessonae*) i Norrtälje kommun 2009
- 2009:5 Inventering av skyddsvärda träd i Norrtälje kommun
- 2009:6 Inventering av fältgentiana (*Gentianella campestris*) i Uppsala län 2007-2008
- 2009:7 Inventering av finnögkontröst (*Euphrasia rostkoviana ssp. fennica*) i Uppsala län 2007-2008
- 2009:8 Inventering av mnemosynefjäril (*Parnassius mnemosyne*) i Norrtälje kommun 2009
- 2009:9 Inventering av asknätfjäril (*Euphydryas maturna*) i Norrtälje kommun 2009
- 2009:10 Bevarande av stor tofsäxing (*Koeleria grandis*) på Rådmansö
- 2010:1 Hävd av rikkärr - sammanställning av inventeringar i två rikkärr i Norrtälje kommun 1995-2009
- 2010:2 Violgubbe och fjälltaggsvampar i Norrtälje kommun

Norrtälje Naturvårdsstiftelse

Norrtälje Naturvårdsstiftelse är en ideell stiftelse som inrättades av Norrtälje kommunfullmäktige 1989. Stiftelsens syfte är att

- ta tillvara och stärka allmänhetens intresse för miljö- och naturvårdsfrågor.
- informera om Roslagens natur, miljövard och de ekologiska sambanden.
- bevara och skydda miljö- och naturvårdsvärden av stort allmänt intresse.
- förvalta naturreservat, naturvårdsområden och övriga naturvärden.

Styrelsen består av åtta ledamöter som väljs av kommunfullmäktige. Roslagens Naturskyddsförening och Roslagens Ornitologiska Förening är representerade i styrelsen med en ledamot var.

Om Du vill stödja stiftelsens verksamhet är du välkommen att lämna ditt bidrag på vårt bankgiro 5338-3774. Alla bidrag går till vår naturvårdsverksamhet. På vår hemsida www.naturvardsstiftelse.se kan du läsa mer om våra olika naturvårdsprojekt.

Norrtälje Naturvårdsstiftelse
Färsna gård
761 73 NORRTÄLJE
Besöksadress: Färsna gård
Tel nr: 0176 - 184 02, 184 07
E-post: norrtalje@naturvardsstiftelse.se
Hemsida: www.naturvardsstiftelse.se

ISSN 1654 - 8604

Kontakt

Mer information kan du få av enheten för
naturvårdsfrågor,
Länsstyrelsen i Stockholms län
Tfn: 08- 785 40 00 (vxl)
Rapporten finns endast som pdf på vår webbplats
www.lansstyrelsen.se/stockholm

Adress

Länsstyrelsen i Stockholms län
Hantverkargatan 29
Box 22 067
104 22 Stockholm, Sverige
Tfn: 08- 785 40 00 (vxl)
www.lansstyrelsen.se/stockholm